

Martijn Bolkestein, Gerrit Dijkstra,
Ivo ten Hagen, Jorn Janssen, Nicole Koetsier,
Frits van der Meer & Patrick van Schie

Liberalisme Lokaal

Denken en doen

Martijn Bolkestein, Gerrit Dijkstra, Ivo ten Hagen, Jorn Janssen, Nicole Koetsier, Frits van der Meer & Patrick van Schie
Liberalisme Lokaal
Denken en doen
Antwerpen / 's-Hertogenbosch
Gompel&Svacina
2025

208 blz. – 14,8 x 21 cm
ISBN 978-94-6371-593-5
D/2025/14.401/53
NUR 759

© 2025 Gompel&Svacina en de auteurs

Alle rechten voorbehouden. Behoudens de bij wet bepaalde uitzonderingen mag niets uit deze uitgave worden veeleenvoudigd, opgeslagen in een geautomatiseerd gegevensbestand of openbaar gemaakt, op welke wijze ook, zonder de uitdrukkelijke, voorafgaande en schriftelijke toestemming van de auteurs en van de uitgever.

Al het mogelijke werd gedaan om de informatie in dit boek zo juist en actueel te maken als kan. Auteurs of uitgever kunnen niet verantwoordelijk worden gesteld voor mogelijke nadelen die lezers door eventuele onvolkomenheden in het boek zouden ondervinden.

Gompel&Svacina bv
Uitgevers

Timmerwerfstraat 40, B-2000 Antwerpen | info@gompel-svacina.be
Rietveldenweg 60, NL-5222 AS 's-Hertogenbosch | info@gompel-svacina.nl
www.gompel-svacina.eu

Inhoud

Voorwoord	7
Inleiding	9
Deel 1	
1. Wat mag een gemeenteraad doen?	15
Horizontale coördinatie	16
Verticale coördinatie	21
Hoe kan een raadslid omgaan met de wettelijke ruimte?	26
Deel 2	
2. Liberale kernwaarden	31
Vrijheid	32
Verantwoordelijkheid	42
Verdraagzaamheid	48
Sociale rechtvaardigheid	51
Gelijkwaardigheid	57
Deel 3	
3. Tien geboden van een liberale gemeentepolitiek	63
4. Het fysieke domein	81
Ruimtelijke ordening	82
Wonen	94
Mobiliteit, infrastructuur en openbaar vervoer	100
Milieu en omgeving	104

5. Het sociale domein	113
Ondersteuning en welzijn	114
Werk en inkomen	133
Participatie en integratie	145
6. Vrijtijdsbesteding	153
Kunst en cultuur	153
Sport	167
7. Bestuurlijke organisatie	171
Financiën	171
Bestuurscultuur	176
8. Slotbeschouwing	183
Een liberale blik op de gemeente	184
Vooruitblik	186
Appendix A. Gemeenschappelijke regelingen	187
Appendix B. EU-regelingen voor Nederlandse gemeenten	189
Appendix C. Algemene beginselen van behoorlijk bestuur (Abbb)	193
Appendix D. Wettelijke ondersteunende taken	197
Noten	199
Index	203
Over de auteurs	207

Voorwoord

Iedereen die lokaal politiek actief wordt, krijgt weleens te horen dat er geen sociaaldemocratische of liberale stoeptegels en lantaarnpalen zouden bestaan. Lokale politiek zou gaan om ‘praktische oplossingen’ bieden voor ‘alledaagse problemen’ van ‘gewone mensen’. Was het maar zo eenvoudig.

Lokale politici en bestuurders dragen de verantwoordelijkheid om besluiten te nemen over de bestuurslaag die het dichtst bij de leefwereld van mensen staat. De gemeente begint immers bij uw voordeur, en komt daar op sommige beleidsterreinen zelfs achter. Het zou een belangrijke misvatting zijn om te denken dat ideologie geen rol speelt in het nemen van die besluiten. Wanneer beschouwen wij iets als een probleem? Wanneer moet de overheid een rol spelen bij de oplossing? Welke van alle mogelijke oplossingen verdient de voorkeur? Welke problemen krijgen eigenlijk prioriteit?

Het boek dat voor u ligt, beschrijft de handvatten die het liberalisme lokale politici en bestuurders biedt om antwoorden te vinden op deze vragen. Het geeft niet alle antwoorden, maar brengt de lezer tot het inzicht dat de ideologische vragen in ieder geval belangrijk genoeg zijn om gesteld te worden bij het maken van politieke besluiten. Ideologie geeft beleidsmakers richting,

maakt ze voorspelbaar en herkenbaar naar de kiezers aan wie ze verantwoording moeten afleggen, en – zo is mijn stellige overtuiging – zorgt er op lange termijn voor dat de beste en meest rationele beslissingen worden genomen. Het is immers verleidelijk om zich als lokaal politicus of bestuurder, die met twee benen in de gemeente staat, mee te laten sleuren in de waan van de dag. Een politieke radar bij het vinden van praktische oplossingen is nuttig, maar een ideologisch kompas is bij het navigeren uiteindelijk essentieel. Onze ideologie helpt om rationeel te blijven denken als lastige beslissingen genomen moeten worden en een duidelijke koers te blijven varen.

Laat dit boek aanleiding zijn voor talloze lokale politici en bestuurders om nog vaker te varen op het ideologische kompas dat het liberalisme ons biedt.

Erik Verweij

Namens het curatorium van de TeldersStichting

Oktober 2025

Inleiding

Hoeveel ruimte geeft u de markt bij het bouwen van woningen? Laat u huiseigenaren met een zelfbewoningsplicht hun nieuwe huis ook echt zelf betrekken? En helpt u lokale ondernemers met subsidies, of vindt u dat zoiets de vrije markt en eerlijke concurrentie in de weg zit? Hoe weegt u de veiligheid van inwoners af tegen hun recht op privacy en vrijheid? En hoeveel mag de gemeente aanpassen aan de openbare ruimte om het mínder aantrekkelijk te maken voor jongeren om daar rond te hangen? Hoeveel verantwoordelijkheid mag u van burgers verwachten voor hun eigen welzijn, zonder de kwetsbaren uit het oog te verliezen?

Dit zijn zomaar een paar voorbeelden van de dilemma's die elke dag opduiken in de gemeentepolitiek. Maar achter al die praktische vragen schuilt één grotere vraag: welke rol spelen uw liberale waarden bij het maken van die keuzes?

Lokale politiek wordt vaak gezien als het domein van praktische oplossingen: het repareren van wegen, het beheren van afval en het onderhouden van parken. Hoewel deze taken zonder twijfel van groot belang zijn voor de leefbaarheid, lijkt dit beeld op het eerste gezicht weinig ruimte te laten voor politieke idealen of diepgaande ideologische debatten. U kunt per slot van rekening niet aan de lantaarnpalen zien welke politieke kleur de

gemeente heeft. Toch weet u dat de gemeenteraad een bont palet aan partijen telt, elk met eigen visies en prioriteiten.

Maar als lokale politiek echt zo pragmatisch is, wat onderscheidt liberale politici dan van bijvoorbeeld socialisten of christendemocraten? Dit boek is het resultaat van de ontdekking dat er op lokaal niveau een leemte bestaat. De TeldersStichting wordt regelmatig benaderd door gemeenteraadsleden met de vraag hoe abstracte liberale waarden in de praktijk van de gemeentepolitiek kunnen worden toegepast. Voor dit boek hebben we een klein team van experts verzameld om die vraag te beantwoorden. Er is namelijk veel liberale kennis over nationale en internationale politiek, maar er is zelden aandacht voor het liberalisme op lokaal niveau. Dat is een gemis, juist omdat de lokale politiek een groot liberaal goed vormt.

We bieden u geen kant-en-klaar verkiezingsprogramma. De Bestuurdersvereniging heeft daar veel meer ervaring mee. Dit boek heeft tot doel u een liberale kijk op de gemeentepolitiek te bieden. Elke gemeente is uniek en vraagt om een eigen benadering. We willen de afstand tussen abstracte liberale waarden en de complexe werkelijkheid van de gemeentepolitiek overbruggen. Daarmee willen we laten zien hoe u beslissingen in de gemeentepolitiek kunt rechtvaardigen op liberale gronden. Het liberalisme leidt namelijk niet tot een eenvoudig programma dat overal toepasbaar is, maar tot een voortdurende zoektocht naar een middenpositie tussen enerzijds alles van bovenaf dirigeren en anderzijds beslissingen volledig overlaten aan inwoners.

Hoewel wij u aanraden dit boek in zijn geheel te lezen om een volledig beeld te krijgen van een liberale benadering van de

gemeentepolitiek, is het tevens zo geschreven dat het als naslagwerk kan dienen. In momenten van onzekerheid vindt u hier praktische hulpmiddelen die u ondersteunen bij het formuleren van beleid. Deze hulpmiddelen gaan niet over specifieke onderwerpen, zoals fietsbeleid of parkeerregelingen, maar over de manier waarop u, vanuit een liberaal gedachtegoed, elk beleids-terrein, zoals ruimtelijke ordening of armoedeondersteuning, kunt benaderen. Zo helpt dit boek keuzes in de gemeentepolitiek stevig te verankeren in liberale idealen en zorgt het ervoor dat uw beleid zowel pragmatisch als inspirerend blijft.

Structuur van het boek

Om het liberale gedachtegoed op lokaal niveau niet alleen theoretisch te verkennen, maar ook praktisch toepasbaar te maken voor gemeenteraadsleden, is dit boek opgebouwd in drie delen. Elk deel vormt een stap om liberale waarden dichter bij de gemeentepolitiek te brengen.

Deel 1 – Wat mag een gemeenteraad doen?

Welke bevoegdheden heeft een gemeenteraadslid in het bestaande politieke stelsel? Dat is de centrale vraag van het eerste deel. Het doel van dit boek is niet om vanuit een idealistisch, liberaal perspectief te speculeren over hoe de gemeentepolitiek binnen het bredere politieke bestel zou moeten functioneren of welke bevoegdheden gemeenten in theorie zouden moeten hebben. In plaats daarvan richten we

ons op de mogelijkheden die gemeenteraadsleden binnen het huidige systeem hebben om de lokale politiek een liberale kleur te geven.

Dit deel behandelt met name de medebewindrelatie tussen gemeente en staat. Hoewel de gemeente een uitvoerende rol vervult die wordt gestuurd door landelijke kaders, bestaat er tegelijkertijd een zekere mate van beleidsvrijheid. Dit vraagt dus om een bestuurskundige analyse. Niet altijd even spannend, maar wel essentieel. We zullen laten zien dat er binnen de bestaande institutionele kaders vaak meer speelruimte is dan op het eerste gezicht lijkt, mits raadsleden zich bewust zijn van de mogelijkheden en deze strategisch weten te benutten.

Deel 2 – Liberale waarden in de gemeentepolitiek

Het tweede deel richt zich op de fundamenten van het liberale gedachtegoed. Voor een liberaal politicus is het cruciaal om helder te hebben welke waarden centraal staan en hoe deze waarden zich verhouden tot de praktijk van de gemeentepolitiek. Het liberalisme is echter geen dogmatische doctrine, maar biedt juist ruimte voor variatie en interpretatie. Binnen die ruimte kunnen idealen soms tegenstrijdig lijken, maar deze spanningen hoeven geen obstakel te vormen, mits ze op een bewuste en weloverwogen manier worden benaderd. Dit deel helpt u bij het navigeren door deze schijnbare tegenstellingen en laat zien hoe u keuzes kunt maken die trouw blijven aan de liberale beginselen, ook wanneer deze idealen niet altijd in perfecte harmonie zijn.

Deel 3 – Een liberale blik op de beleidsterreinen

In het derde en laatste deel vertalen we de grote, abstracte waarden van het liberalisme naar handzame hulpmiddelen voor besluitvorming binnen de grenzen van de gemeentepolitiek. Daarmee wordt het onderscheid tussen liberaal en niet-liberaal beleid duidelijker. Uiteraard bevat dit boek geen eenduidig antwoord op elke specifieke vraag – niet alleen vanwege de grote variatie tussen gemeenten, maar ook omdat het liberalisme zelf geen uniforme antwoorden kent. Wel biedt het een liberale benadering van uiteenlopende beleidsterreinen, zodat u uw eigen keuzes met vertrouwen kunt verankeren in het liberale gedachtegoed.

In dit deel vindt u eerst een aantal ‘geboden’ die u ondersteunen bij het benaderen van de gemeentepolitiek op een liberale manier. De term ‘gebod’ klinkt wellicht wat onliberaal, maar is hier bedoeld met een knipoog. We beschouwen het als een reeks vuistregels die toepasbaar zijn in veel verschillende situaties. Vervolgens gaat dit boek dieper in op een liberale invulling van het fysieke domein, het sociale domein, vrijetijdsbesteding en de interne werking van de gemeente. Daarbij geven wij geen rigide voorschriften, maar laten wij zien hoe u als raadslid keuzes op deze beleidsterreinen stevig kunt verankeren in het liberale gedachtegoed.